

Drie keer onderzoek voor Museum Arnhem

Dit voorjaar heropent Museum Arnhem zijn deuren na een jarenlange verbouwing en uitbreiding. De sluiting was aanleiding om de gehele collectie opnieuw door te lopen, te catalogiseren en digitaal te ontsluiten. Daarbij kreeg het museum hulp van de Vereniging Rembrandt, die drie onderzoeksbeurzen verstrekte waarmee jonge onderzoekers zich konden richten op een specifiek deel van de verzameling.

Het museum verdubbelt in oppervlakte door een nieuwe museumvleugel van Benthem Crowell Architects. De bestaande zalen zijn opgeknapt. Nieuw is ook het grote centrale depot in het gebouw, zodat het museum geen gebruik meer hoeft te maken van kleinere depots op verschillende locaties. De karakteristieke koepel van het gebouw wordt het kloppend hart van het museum. Daar begint het bezoek; publiek loopt de vertrouwde en de nieuwe museumzalen in, of stapt naar buiten om de heringerichte beeldentuin te bezoeken.

Collectiepresentaties

Museum Arnhem opent met twee thematische tentoonstellingen. Uitgangspunt van beide exposities

is om daarin zoveel mogelijk werken uit de eigen collectie te tonen. De presentatie *Van Links Naar Rechts* gaat dieper in op het verzamelen van het neo-realisme door het museum sinds 1935. In dat jaar deed het museum aankopen van de lokaal werkende kunstenaars Johan Mekkinck, Dick Ket en de graficus M.C. Escher. Sindsdien is het realisme een leidraad gebleven bij het collectioneren van Museum Arnhem, ook na de oorlog, toen andere musea zich wat moderne kunst betrof overwegend gingen richten op abstracte kunst en expressionisme. Anno 2022 kan het museum een overzicht geven van ruim een eeuw realisme in Nederland, van Jan Mankes tot en met Iris Kensmil, dankzij het feit dat het al bijna even lang de ontwikke-

Zaalfoto's: Eva Broekema

lingen binnen deze brede stroming nauwgezet volgt. *Van Links Naar Rechts* telt ongeveer honderd werken. Vele daarvan, waaronder fraaie schilderijen van Dick Ket en Wim Schuhmacher, zijn in de loop van de jaren verworven met steun van de Vereniging Rembrandt.

Tenminste Houdbaar Tot is een thematische uitsnede van de eigen collectie, aangevuld met bruiklenen en nieuwe werken, waarin de relatie van mensen tot de natuurlijke omgeving centraal staat. Dat maakt een zeer brede selectie mogelijk van circa 250 objecten vanaf de 17de eeuw tot heden, die via verschillende subthema's bij elkaar zijn gebracht. Denk aan 'dode natuur', de gekoloniseerde en gecultiveerde natuur, en de natuur als romantische verbeel-

De opbouw van de presentatie *Van Links Naar Rechts*, februari 2022.

Een nieuwe collectiepresentatie (2017)

Met een beurs vanuit het Fonds voor Onderzoek naar Moderne en Hedendaagse kunst onderzocht en beschreef Marie Stel meer dan tweeduizend objecten ten behoeve van de database en de collectiepresentaties bij de heropening van het museum. Het leggen van verbanden met ontwikkelingen in de samenleving en andere werken uit de collectie was een essentieel onderdeel van haar werk.

Marie: 'De betekenis van bepaalde geschiedenissen voor het heden wordt pas duidelijk als je de brede historische context begrijpt. Veel ogenschijnlijk hedendaagse thema's wortelen in het verleden. Kunst speelt een belangrijke rol in het zichtbaar maken hiervan. Zo toont Otobong Nkanga door haar werk hoe de uitputting van de aarde en de ongelijke verdeling van macht tussen mens en natuur, en man en vrouw, een gelaagde historische context heeft. Het landschap is voor haar een klankbord voor denkbeelden, verhalen en persoonlijke herinneringen. Deze problematiek plaatst zij in een historische context én verbindt zij aan toekomstige vraagstukken. Het vertellen van dit soort verhalen is een heel belangrijke taak van een museum. Niet alles spreekt vanzelf en ook niet voor elk publiek.'

Na haar onderzoek bij Museum Arnhem is Marie aan de slag gegaan als conservator hedendaagse kunst bij Museum Het Valkhof in Nijmegen.

ding. Het is een kritisch concept: de expositie bevraagt de manier waarop kunst, en in extenso het museum, een distantie tussen mensen en de natuur in stand houdt. Kunst kan echter ook een bijdrage leveren aan bewustwording van deze problematiek, en mogelijk ook aan een evenwichtiger relatie tussen mensen en de natuur. *Tenminste Houdbaar Tot* besteedt daar uiteraard aandacht aan. Een centraal werk in de tentoonstelling is *In Pursuit of Bling* van Otobong Nkanga. Dit multimediale werk is in feite een raamvertelling over de uitputting van de aarde door de winning van grondstoffen door rijke westerse landen in Afrika, en dat doorgaans niet in het belang van de bevolking aldaar.

In Pursuit of Bling

Otobong Nkanga
2014. Diverse materialen, twee beeldschermen, twee videofilms, 445 x 470 cm (oppervlak)
MUSEUM ARNHEM/STEDELIJK MUSEUM AMSTERDAM

Aangekocht in 2016 met steun van de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Titus Fonds) en het Mondriaan Fonds via het legaat Pierre Janssen.

Legaat Ver Huell

Zowel *Van Links Naar Rechts* als *Tenminste Houdbaar Tot* laat op een onconventionele, niet per se kunst-historische wijze de volle breedte zien van de collectie. In *Tenminste Houdbaar Tot* wordt aandacht besteed aan een bijzondere groep werken die zelden in zijn omvang is getoond. Het gaat om de honderden tekeningen en aquarellen gemaakt door Q.M.R. (Maurits) Ver Huell (1787-1860), officier en kunstenaar, tijdens een lange expeditie naar de Indonesische archipel van 1816 tot 1819. Ver Huell bracht de plaatselijke natuur en de landschappen van de vele eilanden in kaart. Zijn prioriteit lag echter bij het koloniseringsproces, het neerslaan van lokale opstanden en het verstevigen van de greep van

de Nederlandse staat op het gebied. Ook daarvan deed hij verslag in tekeningen. Zo portretteerde hij 'opstandeling' Christina Martha, een nu geëerde Moluks-Indonesische vrijheidsstrijdster. Zij werd door Ver Huell gevangengenomen en meegevoerd op diens schip, waar zij op 2 januari 1818 om het leven kwam. De portretten die hij van haar maakte vormen nog steeds de inspiratiebron voor monumenten en vrijheidsportretten van haar. Het werk van Maurits Ver Huell is via een legaat van zijn zoon Alexander Ver Huell toegekend aan de gemeente Arnhem. Dit legaat vormt de basis van het in 1920 op zijn huidige locatie geopende Museum Arnhem.

De conservatoren van het museum maakten op hernieuwde wijze kennis

met het werk van Maurits Ver Huell dankzij het onderzoek van Jochem van Eijsden. Jochem heeft zich als bursaal van de Vereniging Rembrandt een jaar lang kunnen richten op de collectie Oude Kunst van het museum, die tot dan toe nauwelijks was ontsloten. Inmiddels zijn ruim honderd objecten van de collectie van de 16de tot en met de 19de eeuw, waaronder uiteraard een aantal werken op papier van Maurits Ver Huell, door hem beschreven en via de museumwebsite toegankelijk voor een breder publiek. Ook veel andere werken zijn door Jochems onderzoek met nieuwe ogen bekeken en kregen vervolgens een plaats in *Tenminste Houdbaar Tot*, zoals een aantal landschapsschilderijen uit de Romantiek.

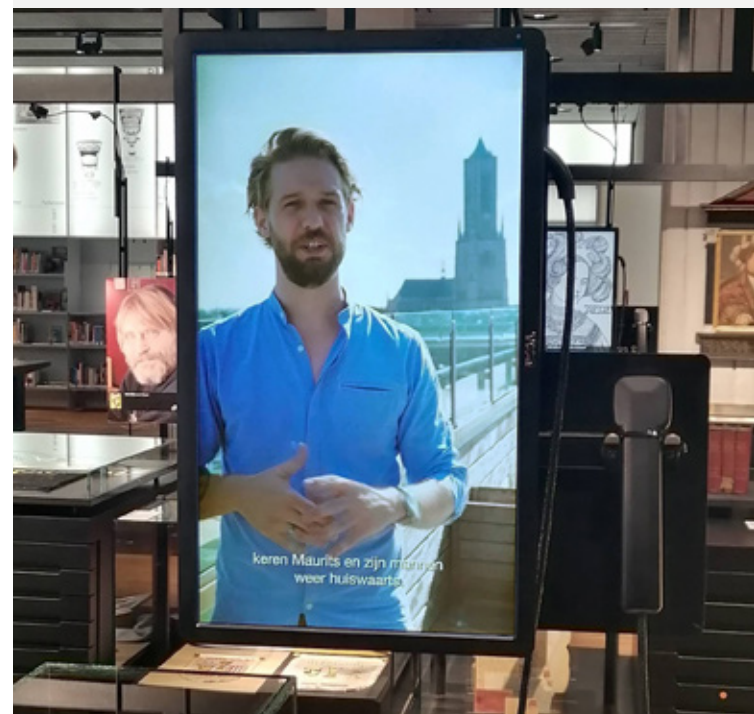
Het gele huis
Carel Willink
1934. Olieverf op doek,
100 x 75 cm
MUSEUM ARNHEM

Aangekocht in 1985 met
steun van de Vereniging
Rembrandt en Stichting
tot Bevordering van
de Belangen van de
Gemeentemusea Arnhem.

Beeldende kunst tot 1900 (2019)

Jochem van Eijsden voerde met een beurs vanuit het Ekkart Fonds een onderzoek uit met als doel honderd werken van de collectie Oude Kunst te ontsluiten voor het publiek. Jochem richtte zich vooral op schilderkunst, werk op papier en sculptuur.

Jochem: 'Ik begon in januari 2020 voortvarend, maar vanaf maart werd mijn onderzoek behoorlijk bemoeilijkt door de COVID-19-pandemie. Ruim een halfjaar kon ik geen archieven of bibliotheken bezoeken. Maar er was ook een positieve keerzijde. Ik kreeg de kans om mijn onderzoek via verschillende korte video's uiteen te zetten. Deze filmpjes werden op de museumwebsite geplaatst en via sociale media breed verspreid. Dankzij de pandemie kregen ze veel aandacht. Mijn video over het koloniale werk van Maurits Ver Huell kwam in een tentoonstelling in Erfgoedcentrum Rozet. Dit alles had ik van tevoren echt niet verwacht!'

Via de website van het museum zijn nu dankzij Jochems bijdrage ruim honderd werken van bijna zeventig kunstenaars uit de collectie Oude Kunst te raadplegen. Het oudste is de Meester van de Darsow-Madonna uit ca. 1407, het meest recente een sculptuur van Sara de Swart uit de jaren 1920. Jochem werkt nu onder andere voor Erfgoed Gelderland.

Nederlandse neo-realisten en hun internationale netwerk (2020)

Het doel van het onderzoek van Evelien Scheltinga, waarvoor Museum Arnhem een beurs kreeg vanuit het Fonds voor Onderzoek naar Moderne en Hedendaagse kunst, is om minimaal honderd werken uit de collectie Moderne Kunst beter te ontsluiten. Daarbij richt ze zich meer specifiek op kunstwerken uit de periode van het Interbellum en de Tweede Wereldoorlog (1918-1945) en op de internationale netwerken van de betreffende kunstenaars. Evelien: 'In Museum Arnhem hebben we het dan over het neo-realisme, de stroming waar het museum nationaal bekend om staat. Het vermoeden is dat veel neo-realisten wijdvertakte netwerken hadden in Europa. Het blijkt echter lastig om die hypothese ook echt hard te maken, bijvoorbeeld door middel van overgeleverde correspondenties. Wel is duidelijk dat veel kunstenaarsnetwerken in Nederland langs politieke lijnen liepen. In Amsterdam was er een behoorlijke groep van uitgesproken linkse kunstenaars/activisten, onder wie Harmen Meurs, wier werk parallellen vertoont met de Duitse Neue Sachlichkeit, en dan met name de maatschappelijk geëngageerde tak daarvan. De meest verrassende kunstenaar voor mij is Anneke van der Feer, een communistische Friezin die tussen Amsterdam, Parijs en Moskou pendelde. Maar ook Berthe Edersheim, een antifasciste die een brede internationale en interculturele vriendenkring had. Van haar heeft het museum recentelijk veertien werken verworven.'

Jonge witte geit

Jan Mankes
1914. Olieverf op doek, 49,5 x 59,5 cm
MUSEUM ARNHEM

Aangekocht in 1972 met steun van de Vereniging Rembrandt en de Provincie Gelderland.

Interbellum

Het onderzoek van Evelien Scheltinga, eveneens met behulp van een beurs van de Vereniging Rembrandt, draagt bij aan *Van Links Naar Rechts*. De tweede helft van deze tentoonstelling focust op de politieke polarisatie in het Interbellum en de positie van kunstenaars daarin. Met name een groep communistische en socialistische kunstenaars, die antifascistisch, antiracistisch en antikoloniaal waren en zich daar soms in hun werk over uitspraken, kreeg het vanaf 1933 moeilijk – na de machtsovername van Hitler in Duitsland. Hun kritiek op het fascisme zou immers de relaties met de 'bevriende natie' kunnen schaden. Zij kregen weinig voet meer aan de grond, hielden zich tijdens de bezetting al helemaal stil en raakten daarna in vergetelheid. *Van Links Naar Rechts* zet deze groep weer in de schijnwerpers. Het gaat om

kunstenaars als Harmen Meurs, Johan van Hell, Chris Lebeau en Ger Gerrits, maar vooral ook om een aantal vrouwelijke schilders, onder wie Berthe Edersheim en Anneke van der Feer, naast Nola Hatterman, voor wie de aandacht al wat langer groeiende is. Dankzij het onderzoek van Evelien naar onder andere deze groep onbekende kunstenaars kunnen we de presentatie van hun werk aanmerkelijk verdiepen. Hiervan profiteert zowel *Van Links Naar Rechts* als de online te raadplegen database van de collectie.

Het onderzoek van Marie Stel naar de hedendaagse kunst ten slotte, uitgevoerd in 2019, draagt bij aan de ontsluiting van de vele werken die te zien zijn in *Van Links Naar Rechts* én *Tenminste Houdbaar Tot*. ↘

Jelle Bouwhuis is conservator moderne kunst bij Museum Arnhem